

NOTEN

1 BRUGGEMAN, W., DE SMEDT, C., HENDRICKX, A., HOTTI-AUX, A.-M., HOUCHON, G., SCHOTMANS, M., VAN KERCKVOORDE, J. en VANNESTE, Ch., *Naar een criminologische statistiek. Ontwerp van een geïntegreerde "criminele" statistiek.* (Rapport in opdracht van de Minister van Binnenlandse Zaken en van de Minister van Justitie), 1987, 224 + bijlagen.

2 Deze statistiek werd gerealiseerd door de statistisch analisten bij de parketten-generaal en het College van procureurs-generaal.

* Statistisch analiste College van procureurs-generaal.

DE WODC-RECIDIVEMONITOR

Vaste onderzoeksmethodiek brengt resultaten strafrechtelijke interventies in kaart

1. Introductie

Binnen de criminologie is het meten van recidive een beproefd middel om de effectiviteit van strafrechtelijke interventies te onderzoeken. Ook in Nederland zijn dergelijke metingen verricht; sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw worden recidivecijfers gebruikt om de meerwaarde van bepaalde strafrechtelijke alternatieven uit te drukken. Hoewel elke studie afzonderlijk haar nut zal hebben gehad, heeft het recidiveonderzoek op langere termijn niet veel bruikbare kennis opgeleverd. De evaluaties die zijn uitgevoerd zijn over het algemeen kleinschalig van aard, het onderzoek had vaak betrekking op zeer specifieke dadergroepen en de gehanteerde meetmethoden liepen sterk uiteen (Wartna, 2000). In Nederland bestaat als gevolg hoogstens een fragmentarisch beeld van de uitstroomresultaten van de opgelegde sancties. De cijfers die er zijn, zijn onvolledig en langzamerhand voor een belangrijk deel verouderd. Bovendien weten we niet hoe de uitkomsten van het onderzoek zich tot elkaar verhouden.

De WODC-Recidivemonitor maakt aan deze situatie echter een eind. De Recidivemonitor is een langlopend onderzoeksproject waarin gestandaardiseerde recidivemetingen worden verricht onder uiteenlopende dadergroepen. Met dit project krijgt justitie in Nederland beter zicht op de

uitstroomresultaten van de strafrechtelijke interventies en op het verloop van criminele carrières. De metingen in het kader van de Recidivemonitor verlopen steeds op dezelfde manier. De uitkomsten van het onderzoek zijn hierdoor onderling vergelijkbaar. Sommige metingen worden op gezette tijden herhaald. Van de belangrijkste dadergroepen wordt dus ook het verdere verloop van hun strafrechtelijke carrière gevolgd.

2. De Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie

Met de Recidivemonitor vindt onderzoek plaats op grote schaal. Er zijn deelprojecten waarbij de onderzoeksgroep uit honderdduizenden respondenten bestaat. Onderzoek van dergelijke omvang schaal is alleen mogelijk als gebruik wordt gemaakt van gedigitaliseerde gegevens. De gegevens zijn in ons geval afkomstig uit een database die speciaal met het oog op de Recidivemonitor is ontwikkeld. Deze database, de onderzoek- en beleidsdatabase justitiële documentatie (OBJD) is een versleutelde, geanonimiseerde kopie van het JDS, het wettelijke registratiesysteem dat wordt beheerd door de Centrale Justitiële Documentatiedienst (CJD). Het JDS geeft voor alle (rechts-)personen die met de Nederlandse justitie in aanraking zijn gekomen, een overzicht van de strafzaken waarin zij als verdachte centraal stonden. Van elke strafzaak is geregistreerd wanneer en bij welk parket de strafzaak werd aangemeld, om welke strafbare feiten het daarbij ging en hoe en door welke instantie de delicten werden afgedaan. Het JDS bevat op dit moment gegevens over meer dan 2,5 miljoen personen, 8 miljoen strafzaken en bijna 10 miljoen strafbare feiten. Voorwaarde voor opname in het JDS is dat de persoon in kwestie na 1996 nog in aanraking is gekomen met Justitie. Is dat niet het geval, dan kan het zijn dat de oude zaken van een verdachte nog niet in het systeem zijn ingevoerd. Deze zaken zijn dus ook niet in de OBJD te vinden.

Het JDS is ontstaan in het begin van de jaren '90 van de vorige eeuw. Voor die tijd werd alle informatie regionaal - door de arrondissementsparketten- bijgehouden op kaarten. De kaarten werden in de jaren '90 naar de CJD gestuurd, alwaar

een deel van de oude gegevens werd ingevoerd. Nieuwe zaken worden tegenwoordig rechtstreeks aan het JDS toegevoegd vanuit het geautomatiseerde administratiesysteem van de parketten. De OBJD wordt elke drie maanden ververst met de meest recente gegevens uit het JDS. Een belangrijk verschil met het JDS, naast het feit dat de belangrijkste persoonsgegevens zijn versleuteld, is dat de gegevens in de OBJD niet verjaren; ook oude zaken blijven in het systeem. Dat juist maakt de OBJD zo geschikt voor het doen van onderzoek naar het verloop van criminale carrières.

3. Verwerking van ruwe gegevens

De gegevens uit de OBJD zijn niet direct geschikt voor analyse. Na extractie dienen zij eerst te worden bewerkt. De meeste velden van de OBJD bevatten sterk uiteenlopende tekststrings die eerst moeten worden omgezet naar waarden op numerieke variabelen. Vervolgens moet de delictinformatie worden verrijkt. Binnen elke strafzaak kunnen verschillende strafbare feiten voorkomen. Aan de gegevens van de afzonderlijke delicten worden codes toegevoegd die het mogelijk maken de delicten in te delen naar aard en ernst. Ook de informatie over de afdoening(en) van een strafzaak wordt ingedeeld en vervolgens samengevat. Voor de integratie van de ruwe OBJD-gegevens zijn in de achterliggende periode vaste procedures ontwikkeld. Deze zijn verregaand geautomatiseerd; zijn de gegevens eenmaal geëxtraheerd, dan nemen alle bewerkingen nog slechts enkele uren in beslag, ongeacht de omvang van de onderzoeksgroep.

4. Onderzoek naar specifieke interventies of dadergroepen

De OBJD bevat alleen globale afdoeninggegevens. Alleen het soort straf of maatregel is opgenomen en de hoogte of duur ervan. Niet vermeld wordt bijvoorbeeld in welke inrichting(en) de detentie werd doorgebracht of welk specifiek leerproject de dader volgde. Bij onderzoek naar de resultaten van strafrechtelijke interventies waarover in de OBJD geen informatie wordt bijgehouden, kunnen de gegevens van de betrokken daders of verdachten niet rechtstreeks uit de

database worden gehaald. In zo'n geval is een tussenstap nodig via de CJD. Deze levert de versleutelde nummers aan waaronder de personen in de OBJD te vinden zijn. Om dit kunnen doen, moeten van elke persoon in de onderzoeksgroep de namen en het parketnummer beschikbaar zijn. Op basis van deze gegevens zoekt de CJD de nummers op waaronder de respondenten bekend staan in het JDS. Deze nummers worden versleuteld en teruggestuurd naar het WODC, waar alle relevante zaak-, delict- en afdoeninggegevens uit de OBJD worden geëxtraheerd.

Omdat met deze procedure de anonimiteit van de respondenten in de OBJD wordt opgeheven, is voor dit type onderzoek speciale toestemming nodig van de minister van Justitie. In verband met de vertrouwelijkheid van de gegevens mag voorlopig alleen het WODC werken met op naam gestelde informatie uit de OBJD. De meegeleverde parketnummers dienen ter identificatie van de 'uitgangszaak', dit is de strafzaak naar aanleiding waarvan de respondent deel uitmaakt van de onderzoeksgroep. Indien het parketnummer ontbreekt, kan de uitgangszaak niet of slechts met moeite worden gelokaliseerd en wordt het lastiger om te bepalen of er sprake is van recidive.

5. De operationele definitie van recidive

De keuze voor de OBJD als bron van onderzoeksgegevens impliceert dat met de Recidivemonitor alleen de criminaliteit die het Openbaar Ministerie te verwerken krijgt, in kaart wordt gebracht. Over de criminaliteit die niet wordt opgespoord en vervolgd, worden geen uitspraken gedaan. Ook de delicten die door de kantonrechter worden afgedaan, laten we buiten beschouwing. Dit deel van de geregistreerde criminaliteit, de 'overtredingen', bestaat voor bijna 90% uit verkeersdelicten waarvan ruim 60% snelheidsovertredingen. Van alle zaken die handelen om misdrijven, nemen we zaken die eindigen in een vrijspraak, een technisch sepot of een andere technische uitspraak niet mee. Zaken die gevoegd zijn bij een andere zaak wel, evenals die strafzaken die door het OM worden afgedaan met een transactie of een beleidssepot.

Bij het vaststellen van de recidive worden vijf vaste criteria gehanteerd. In tabel 1 worden de

criteria omschreven. De eerste drie - algemene, ernstige en zeer ernstige recidive - verschillen onderling alleen wat betreft de ernst van de vervolgde delicten. Zij hebben altijd, dat wil zeggen in elke onderzoeksgroep, dezelfde betekenis. Dit geldt niet voor speciale en specifieke recidive. De betekenis van deze criteria hangt af van de aard van de uitgangszaak, dat is de zaak op grond waarvan iemand in de betreffende onderzoeksgroep is opgenomen. Onder verkeersdelinquenten bijvoorbeeld, is speciale recidive een nieuw justitiecontact vanwege een verkeersdelict. Bij zedendelinquenten is er sprake van speciale recidive wanneer zij opnieuw worden vervolgd voor een zedendelict.

RECIDIVECRITERIA BINNEN DE WODC-RECIDIVE-MONITOR

Criterium	omschrijving
Algemene recidive	Alle nieuwe justitiecontacten ongeacht de aard en ernst van de gepleegde delicten, behalve de strafzaken die eindigen in vrijspraak, een technisch sepot of een andere technische uitspraak
Ernstige recidive	Nieuwe, geldige justitiecontacten n.a.v. een delict met een wettelijke strafdreiging van 4 jaar of meer*
Zeer ernstige recidive	Nieuwe, geldige justitiecontacten n.a.v. een delict met een wettelijke strafdreiging van 8 jaar of meer
Speciale recidive	Nieuwe, geldige justitiecontacten n.a.v. hetzelfde soort delict als in de uitgangszaak
Specifieke recidive	Nieuwe, geldige justitiecontacten n.a.v. overtreding van het hetzelfde wetsartikel als in de uitgangszaak

* Delicten met een lagere strafdreiging maar waarvoor wel voorlopige hechtenis kan worden opgelegd, vallen ook in deze categorie.

6. Beschrijvende statistieken

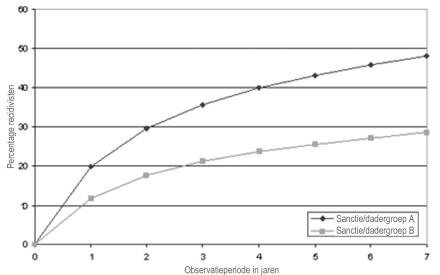
Aan de hand van bovenstaande criteria wordt de recidive in een onderzoeksgroep beschreven. We onderscheiden daarbij de volgende facetten:

- de prevalentie van de recidive: dit is de vraag welk deel van de (sub)groep heeft gerecidiveerd;

- de snelheid waarmee men recidiveerde: deze wordt bepaald door het moment waarop het eerstvolgende justitiecontact plaatsvond;
- de frequentie van de recidive: dit is het aantal nieuwe justitiecontacten dat een recidivist sinds de uitgangszaak heeft opgebouwd;
- de aard en ernst van de recidivedelicten;
- de totale omvang van de recidive: dit is de ernst van de totale recidive in een groep, dat wil zeggen van alle recidivedelicten samen.

Voor het vaststellen van de *prevalentie* en *snelheid* van de recidive wordt gebruik gemaakt van survivalanalyse, een techniek die rekening houdt met verschillen in de tijd dat de personen in het onderzoek konden worden gevolgd (VERWIJZING). Voor elk criterium wordt berekend welk percentage van de onderzoeksgroep opnieuw in aanraking is gekomen met justitie. Dat doen we niet zoals gebruikelijk over één vaste periode ('Na 2 jaar bedraagt het percentage algemene recidive 50%'), maar voor elke periode waar observaties van bestaan. Voor elk jaar volgend op de uitgangszaak wordt becijferd welk deel van de onderzoeksgroep inmiddels heeft gerecidiveerd (zie grafiek 1). Het voordeel van deze benadering is dat alle informatie die is verzameld kan worden gebruikt. De ontwikkeling van de kans op recidive wordt zo in beeld gebracht. Bovendien verschaft deze aanpak betere mogelijkheden om uitkomsten uit verschillend onderzoek onderling te vergelijken.

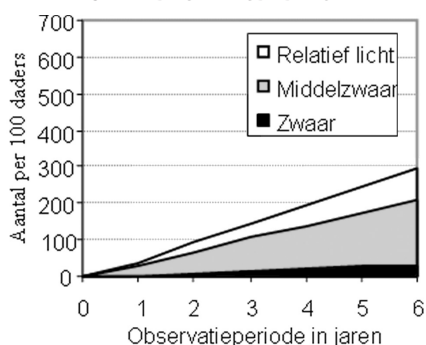
GRAFIEK 1: PREVALENTIE VAN ALGEMENE RECIDIVE IN TWEE DADERGROEPEN

De *frequentie* van de recidive in een groep wordt uitgedrukt in het gemiddelde aantal nieuwe justitiecontacten dat de recidivisten onder hen sinds de uitgangszaak hebben opgebouwd. Voor elk jaar volgend op de inschrijving van de uit-

gangszaak wordt dus het aantal recidivecontacten gedeeld door het aantal personen dat dan toe heeft gerecidiveerd. De *aard* en *ernst* van de recidive wordt beschreven aan de hand van de typen delicten die zijn gepleegd en de soorten afdoeningen die daarop volgden. De totale *omvang* van de recidive ten slotte, wordt in elke meting vastgesteld zoals afgebeeld in grafiek 2. De lijnen in de grafiek geven aan hoeveel recidivecontacten er in de loop der jaren in de onderzoeksgroep zijn opgebouwd vanwege het plegen van respectievelijk relatief lichte, ernstige en zeer ernstige delicten. De ernst van de delicten wordt bepaald door de strafdreiging, het maximale aantal maanden dat voor een delict kan worden opgelegd. Om een vergelijking met uitkomsten van ander onderzoek mogelijk te maken, worden de aantallen steeds berekend over een groep van 100 personen.

GRAFIEK 2 AANTAL NIEUWE JUSTITIECONTACTEN; NAAR ERNST VAN DE GEPLEEGDE DELICTEN

7. Aanvullende analyses

Naast de presentatie van beschrijvende statistieken wordt waar mogelijk ook onderzocht welke factoren van invloed zijn op het al dan niet voorzetten van de strafrechtelijke carrière. Om deze aanvullende analyses te kunnen doen zijn extra gegevens nodig: achtergrondkenmerken van de respondenten, diagnostische gegevens, gegevens over het verloop van de interventie of over de leefomstandigheden van de justitiabelen na de tenuitvoerlegging van de sanctie. Zijn dergelijke gegevens beschikbaar, dan worden ze gekoppeld aan de informatie uit de OBJD en kun-

nen de verbanden tussen de diverse grootheden worden bestudeerd.

Voor de analyse van de kans op recidive wordt gebruik gemaakt van Cox regressie. Cox regressie is een survivalmodel waarmee het effect van categorische of continue variabelen op het verloop van de recidivekans kan worden geschat (VERWIJZING). In de eenvoudigste variant is de invloed van een variabele in de tijd constant ('proportioneel'). De sterkte van het verband wordt uitgedrukt in een coëfficiënt, de exponent bèta ($e()$). Deze geeft de relatieve toe- of afname in de recidivekans te zien bij aanwezigheid van een bepaald kenmerk. Voorbeelden van statische factoren die doorgaans van invloed blijken te zijn op de kans op recidive zijn: sekse (mannelijke recidiveren y tot x keer zo vaak als vrouwelijke daders), leeftijd, geboorteland en het aantal justitiecontacten voorafgaand aan de uitgangszaak. Deze kenmerken zijn opgenomen in de OBJD. Om de rol van andere, dynamische factoren te kunnen onderzoeken zijn gegevens nodig uit aanvullende bronnen.

Om de recidivefrequentie te analyseren maken we gebruik van poissonregressie. Waar lineaire regressie bedoeld is voor continue variabelen, wordt poissonregressie toegepast in situaties waarin de afhankelijke variabele een discrete variabele is die aangeeft hoe vaak een gebeurtenis, in ons geval het voorkomen van recidive, heeft plaatsgevonden (VERWIJZING). Spss, het meest gangbare softwarepakket voor het doen van statistische analyses, bevat slechts beperkte mogelijkheden voor het toepassen van poissonregressie. In Stata zijn echter de meest voorkomende varianten opgenomen, inclusief het zogenaamde zero inflated negative binomial model (VERWIJZING). Met deze variant worden aparte schattingen gemaakt voor de subgroep van subjecten waarbij de gebeurtenis niet heeft plaatsgevonden. Dit maakt dit model bij uitstek geschikt voor situaties waarin veel non-recidivisten voorkomen.

8. Voorspellingsmodel

Het WODC heeft op basis van gegevens uit de OBJD een voorspellingsmodel ontwikkeld. Voor alle daders die in 1997 werden vervolgd, is nagegaan welke samenhang bepaalde daderkenmer-

ken vertonen met de kans op latere recidive. Uitgaande van de verbanden die daarbij zijn gevonden, kan nu voor elke dadergroep op grond van deze kenmerken de recidive worden voorspeld. Vooralsnog is er alleen een model voor volwassen daders. Aan een apart voorspellingsmodel voor de recidive onder jeugdige delinquenten wordt gewerkt.

Het model wordt gebruikt in scenariostudies, maar ook bij onderzoek naar de effecten van strafrechtelijke interventies; in situaties waarin het niet (meer) mogelijk is om een controlegroep samen te stellen. Door de feitelijke recidive die is opgetreden in een dadergroep te vergelijken met de recidive die met het model werd voorspeld, wordt duidelijk of de respondenten het beter of slechter hebben gedaan dan op grond van hun achtergrondkenmerken mocht worden verwacht. Valt de waargenomen recidive lager uit dan de voorspelde recidive, dan is dat een mogelijke aanwijzing voor de effectiviteit van de interventie die zij hebben ondergaan. Meer dan een aanwijzing is het niet, want het model voorspelt de recidive natuurlijk niet perfect. Bovendien kan nooit helemaal worden uitgesloten dat de daders in het onderzoek een positieve of negatieve selectie vormen uit de totale groep van de daders met de bewuste achtergronden. De vergelijking met de voorspelde recidive geeft slechts aan of de groep het gegeven deze achtergronden beter of slechter doet dan gemiddeld.

Er zijn twee varianten van het voorspellingsmodel. Eén is gebaseerd op logistische regressie, de ander is een Cox-model. In navolging van het Britse Home Office is een procedure ontwikkeld waarmee op basis van een beperkt aantal grootheden voor elke groep van volwassen daders een prognose kan worden gedaan van het percentage daders dat na twee (of vier) jaar zal hebben gerecidiveerd (VERWIJZING). De input voor dit model bestaat uit de volgende variabelen:

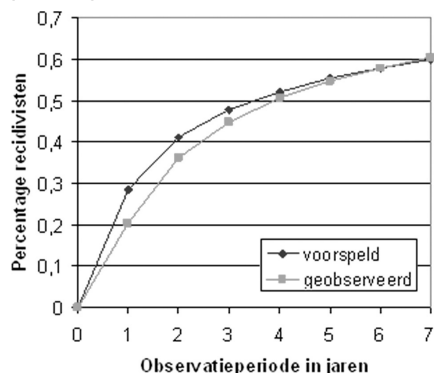
- Sekse, huidige leeftijd en geboorteland;
- Aantal eerdere justitiecontacten in de jeugd, dus voor het 18e jaar;
- Aantal eerdere justitiecontacten na het 18e jaar;
- Soort delict in de uitgangszaak i.c. de huidige (openstaande) zaak;

- Het jaar van inschrijving van de eerste strafzaak in de carrière;
- Het jaar van inschrijving van de laatste (openstaande) strafzaak.

Op basis van de waarden van deze variabelen levert het logistische model een puntschatting op van het percentage recidivisten in de groep. Aan de keuze van de variabelen liggen naast inhoudelijke ook praktische overwegingen ten grondslag; de kans op recidive moet relatief eenvoudig kunnen worden vastgesteld. De schaal is ontwikkeld als onderdeel van een zogeheten *Quick Scan*, een instrument waarbij reclasseeringsmedewerkers mede op grond van het recidiverisico een voorlopig advies kunnen uitbrengen over de aanpak van hun cliënt (VERWIJZING).

Het Cox-model gebruikt meer variabelen en doet zoals eerder uiteengezet een schatting van het verloop van de recidivekans over de tijd. Bij de uitwerking van deze variant is grofweg dezelfde methode gevolgd als Schmidt en Witte (1988). Gekozen is uiteindelijk voor een parametrisch Cox-model (Royston, 2001), een tussenvorm van het Cox-model en het parametrisch survivalmodel die is opgenomen in het Stata-pakket (versie 7.0). De belangrijkste toepassing van deze versie van het voorspellingsmodel - tot dusver althans - is het schatten van het relatieve effect van een strafrechtelijke interventie op het recidiveniveau van volwassen daders. Grafiek 3 geeft hiervan een illustratie. We zien dat de geobserveerde recidive onder ex-gedetineerden die in 1997 een lange straf kregen opgelegd, lager is dan de recidive die op grond van hun achtergronden mocht worden verwacht. Wellicht heeft deze sanctie een dempend effect op het recidiveniveau. Het verschil doet zich echter alleen in het begin van de observatieperiode voor; de beide curven vallen na verloop van tijd samen. Aangezien de recidive is gemeten vanaf het moment van oplegging, zou deze uitkomst kunnen wijzen op het incapacitatie-effect van lange vrijheidsstraffen. De daders zijn door hun detentie enige tijd niet in de gelegenheid om te recidiveren en dat maakt dat het aantal recidivisten - tijdelijk - achterblijft op de verwachtingen (Wartna, Tolle-naar en Blom, 2005).

FIGUUR 1 GEOBSERVEERDE EN VOORSPELDE RECIDIVE ONDER VOLWASSENEN DIE IN 1997 EEN ONVOORWAARDELIJKE VRIJHEIDSTRAF KREGEN OPGELEGD VAN LANGER DAN 6 MAANDEN (N=4.283)

9. Slot

De WODC-Recidivemonitor brengt de uitstroomresultaten van strafrechtelijke interventies in kaart en maakt onderzoek mogelijk naar het verloop van criminele carrières. De kracht van het project is dat de recidive steeds op dezelfde wijze wordt vastgesteld. Bij elk deelonderzoek wordt dezelfde bron gebruikt, worden dezelfde standaardcriteria gehanteerd en dezelfde statistieken berekend. De uitkomsten van het onderzoek zijn in methodologische zin vergelijkbaar. Het recidivelandschap wordt nauwkeurig op de kaart gezet; er zijn hoogteverschillen, maar die worden niet veroorzaakt door de waarnemingsapparatuur. De komende jaren staat een groot aantal metingen op het programma. Er wordt onderzoek verricht onder:

- personen die in 1997 een sanctie kregen opgelegd (een transactie, boete, taakstraf, gevangenisstraf etc.);
- gedetineerden die sinds 1996 zijn uitgestroomd uit een penitentiaire inrichting;
- tbs-gestelden waarvan de maatregel na 1974 is beëindigd;
- jeugdigen die sinds 1997 uit een justitiële opvang- of behandelinrichting zijn uitgestroomd;
- personen die in 1997 voor een verkeersdelict werden vervolgd;

- daders die in het tijdvak 1997-2001 frequent werden vervolgd ('justitieveelplegers');
- plegers van (ernstige) zeden- of geweldsdelicten;
- deelnemers van twee specifieke arbeidstoeleidsprojecten;
- jongeren die hebben deelgenomen aan groepstrainingen sociale vaardigheden;
- cliënten van de Jeugdreclassering.

En hier zal het vermoedelijk niet bij blijven. In totaal zijn alleen al met deze deelonderzoeken honderdduizenden justitiabelen gemoeid. De metingen onder ex-gedetineerden, ex-tbs-gestelden en de ex-pupillen van justitiële jeugdinrichtingen worden jaarlijks herhaald, zodat ook het verdere verloop van hun strafrechtelijke carrière in beeld wordt gebracht. Ook de verdere justitiecontacten van de meest hardnekkige 'veelplegers', zowel onder de volwassen als onder de jeugdige daders, worden onderzoeksmatig gevolgd. Zaak is wel om de gegevens uit de OBJD te verrijken met gegevens uit andere bronnen, want op basis van de OBJD alleen kunnen de achtergronden en oorzaken van de recidive niet goed worden bestudeerd. Het WODC zal in de komende jaren dan ook werken aan de koppeling van politie- en justitiegegevens aan informatie uit andere maatschappelijke sectoren, zoals de verslavingszorg en huisvesting- en arbeidsbureaus. Onderzoek naar de dynamische factoren die ten grondslag liggen aan het al dan niet voortzetten van de criminele carrière - dat is de volgende stap

BOUKE WARTNA*

NOTEN

* Bouke Wartna is onderzoeker bij het Wetenschappelijk Onderzoek-en Documentatiecentrum (WODC), het onderzoeksbureau van het ministerie van Justitie in Nederland. Dit artikel is een bewerking van een brochure waarin de werkwijze van de Recidivemonitor in meer detail wordt uiteengezet. De brochure is te verkrijgen via de website van het WODC (www.wodc.nl/onderzoek/monitoren/recidivemonitor/)